THE FIELD EVALUATION ON ŽVEJŲ ST.

In 2006 a total area of 426 m^2 was excavated during an evaluation in the lots located at Žvejų St. 10 and 8 beside Klaipėda Old Town. Two development horizons were discovered: 2nd half of the 17th – early 18th century and 2nd half of the 18th – 1st half of the 19th century (up until the 1854 fire). Mostly these were warehouse foundations built on wooden grills, fragments of stone paving, rain barrels, storage boxes, and two vats used as toilets. A large quantity of finds dating to the 2nd half of the 17th–19th centuries and characteristic of the cultural layers in Klaipėda Old Town were found (Fig. 1). The remains of about 200 pieces of various leather strips and leather shoes, of which 14 were complete shoes were found in a late 17th century cultural layer

ŽVALGOMIEJI TYRIMAI KLAIPĖDOJE

Romas JAROCKIS

2006 m. KU Klaipėdos 8 senamiesčio vietose vykdė žvalgomuosius archeologinius tyrinėjimus.

Birželio mėnesį **Daržų** ir **Aukštosios g.** sankirtoje fiksuotos kastos 25 m ilgio dujotiekio tranšėjos ir rekonstruojamo kanalizacijos šulinio vietos sienelės. Ši vieta yra vadinamąjame istoriniame Odų (Frydricho) priemiestyje. Iš rašytinių šaltinių yra žinoma, kad 1571 m. Prūsijos hercogas Albrechtas Frydrichas šią teritoriją padovanojo Klaipėdos miestui. 1693 m. priemiesčiui suteikus privilegiją, jis buvo pavadintas Frydricho miestu, kuris 1722 m. buvo prijungtas prie senamiesčio (J. Tatoris, *Senoji Klaipėda. Urbanistinė raida ir architektūra iki 1939 m.,* V., 1994, p. 44–45; V. Žulkus, *Viduramžių Klaipėda. Pilis ir miestas. Archeologija ir istorija,* V., 2002, p. 46).

Ankstesniais archeologiniais tyrimais, vykdytais netoli tyrimų vietos Aukštosios ir Daržų g., nustatyta, jog šioje Klaipėdos senamiesčio vietoje pastatai pradėti statyti nuo XVII a., o sumaišytame kultūriniame sluoksnyje aptikti XVI a. datuojami archeologiniai radiniai (*LIIR,* f. 1, 737; 1479; 2188; 2604).

Trasoje fiksuoti 3 atkarpų sienelių pjūviai, kurių bendras ilgis 5,5 m. Išmestose žemėse surinkti 27 archeologiniai radiniai, daugiausia įvairaus dydžio kokliai bei buitinės keramikos fragmentai. Nustatyta, kad tranšėjos atkarpoje 1 ir šulinio vietoje tiesiant komunikacijas kultūrinis sluoksnis suardytas iki 1–1,2 m gylio nuo esamo žemės paviršiaus. Šioje vietoje XVI–XX a. datuojami archeologiniai radiniai aptikti maišytoje žemėje. Tranšėjos atkarpoje 2, po Daržų g. grindiniu, nuo 45–50 cm iki 1 m gylio nuo esamo žemės paviršiaus aptiktas nesuardytas XVIII–XIX a. kultūrinis sluoksnis.

Rugpjūčio mėnesį Daržų ir Aukštosios g. sankirtoje (**Aukštoji g. 15 / Daržų g. 9**), projektuojamos automobilių stovėjimo aikštelės vietoje buvo ištirti 2 2x2 m dydžio šurfai (iš viso 8 m^2 plotas). Miesto savivaldybei nedavus leidimo žemės kasimo darbams, šurfai buvo iškasti tik iki projektinio 1 m gylio, t. y. tiek, kiek aikštelės statybos metu planuojama pažeminti esamą žemės paviršių. Nustatyta, kad abiejuose šurfuose 1,1–1,2 m gylyje

nuo esamo žemės paviršiaus aptiktas kultūrinis sluoksnis pagal archeologinius radinius datuojamas XVIII–XIX a. Virš jo suformuotas maždaug 1 m storio griuvenų sluoksnis, kurį sudaro Antrojo pasaulinio karo metu sugriautų pastatų liekanos.

2006 m. liepos mėnesį **J. Zauerveino g. 9** sklype, kur numatyta statyti naują priestatą, ištirti 3 2x2 m šurfai (iš viso 12 m^2). Lapkričio mėnesį **Naujosios Uosto g. 14 / 14A** sklype, irgi naujai statomo priestato vietoje ištirti 4 2x2 m šurfai (iš viso 16 m^2). Šioje sklypų aplinkoje daug anksčiau tyrinėtų vietų. 1991 m. Naujosios uosto g. 11, 13 vyko archeologiniai tyrimai, kurių metu aptiktas XVII a. pabaigos – XIX a. kultūrinis sluoksnis (*LIIR*, f. 1, 1872). 1993 m. Naujosios Uosto g. 10 vykdyta 20x12 m dydžio pamatų duobės kasimo archeologinė fiksacija, kurios metu aptiktas XVIII a. pabaigos – XX a. suardytas kultūrinis sluoksnis (*LIIR,* f. 1, 2049). 1997 m. Naujosios Uosto g. 16 ištirtos 7 perkasos ir 1 šurfas (iš viso 130 m^2 plotas), 1–1,3 m gylyje nuo dabartinio žemės paviršiaus aptiktas 0,8–1,5 m storio XVII–XIX a. kultūrinis sluoksnis, kurį nuo įžemio (pradinio paviršiaus) skiria apie 1,5 m storio supustyto smėlio sluoksnis (*ATL 1996 ir 1997 metais,* V., 1998, p. 411–413). 1998 m. žvalgytoje vietoje toliau vyko archeologiniai tyrimai. Ištirtas 1479 m^2 plotas su iki 1,5 m storio XVIII–XIX a. kultūriniu sluoksniu (*ATL 1998 ir 1999 metais,* V., 2000, p. 414–415). 2004 m. Naujosios Uosto g. 11, 13, 15 ištirtas 80 m^2 plotas, nustatytas 0,6–2,7 m storio kultūrinis sluoksnis, datuojamas XVIII a. pabaiga – XX a. (*ATL 2004 metais,* V., 2006, p. 365).

Abiejose vietose šurfuose maždaug iki 1–1,2 m gylio fiksuotas sumaišytas kultūrinis sluoksnis, kurį pagal pavienius archeologinius radinius galima datuoti XIX–XX a. Po kultūriniu sluoksniu keliuose šurfuose aptiktas iki 40 cm storio pilkšvos spalvos smėlio sluoksnis be archeologinių radinių. Įžemis (smėlis) visuose šurfuose pasiektas vidutiniškai 1,5–1,7 m gylyje nuo dabartinio paviršiaus.

Smiltynės g. 17 (buvusio Smiltynės kurhauzo vidinio kiemo teritorijoje) maždaug 50x70 m plote buvo ištirtos dvi tranšėjos – 0,5x53 m ir 0,5x25 m ilgio bei 4 šurfai – nuo 1x2 iki 2,5x3,5 m dydžio (iš viso 70 m^2 plotas). Tyrimais siekta nustatyti čia XX a. pirmoje pusėje stovėjusių statinių vietas. Rengiant buvusio kurhauzo regeneravimo projektą, atlikti šio objekto istoriniai ir ikonografiniai tyrimai (autoriai D. Elertas ir K. Demereckas). Jų metu nustatyta, kad nuo XX a. pradžios Smiltynės kurhauzo sklype įvairiu metu būta tiek laikinų statinių (lauko kavinės), tiek ir stacionarių (keli neaukšti, iki pusantro aukšto namai). Remiantis 1939 m. W. Blode planu, už buvusio kurhauzo pastato pažymėti du pastatai: vienas – prie kelio link jūros, sklypo ŠV kampe, kitas ilgas siauras stačiakampio plano pastatas – ties sklypo V riba. Tyrimai patvirtino, kad buvusio kurhauzo vidiniame kieme iš tiesų yra buvę pastatai.

Tranšėjoje 1, kastoje 40 m atstumu į V nuo buvusio kurhauzo pastato, atkarpoje tarp 44–47 m fiksuota duobė. Joje aptikta molinių čerpių duženų bei kitų čia stovėjusio pastato stogo konstrukcijos liekanų: skardinių lietvamzdžių dalių, lietaus vandens latakų ir kt. Pagal gamyklinius čerpių įspaudus radiniai datuojami XX a. pirma puse – 6–7 dešimtmečiais.

Šurfe 1, kastame 30 m į V nuo buvusio kurhauzo pastato, fiksuotas čia stovėjusio pastato atraminio pamato fragmentas – viena iš betoninių atramų. Šurfe 3, kastame 37 m į

PV nuo buvusio kurhauzo pastato, aptikti dar keli betoninių atramų (pamatų) liekanų fragmentai. Jie veikiausiai suardyti ir išjudinti iš savo vietų XX a. 8–9 dešimtmečiais vykdant buvusio kurhauzo kiemo teritorijos tvarkymo darbus.

Nuo **M. Šerniaus g. 14 iki Puodžių g. 22** naujai tiesiamo elektros kabelio tranšėjų vietose vyko kultūrinių sluoksnių fiksacija. Ši vieta yra istoriniame Vitės priemiestyje. Rašytiniuose šaltiniuose Vitė prie Klaipėdos pirmą kartą paminėta 1437 m. XVI a. viduryje šioje vietoje minimi jau du žvejų kaimai: Didžioji ir Mažoji Vitė. XVII a. Klaipėdos krašto žemėlapyje mažoji Vitė nurodyta dabartinio Jūrų prekybos uosto teritorijoje. Didžioji Vitė buvo arčiau Danės upės (A. Tatoris, *Senoji Klaipėda. Urbanistinė raida ir architektūra iki 1939 metų,* V., 1994, p. 48–50).

Aplinkoje anksčiau ne kartą vykdyti žvalgomieji archeologiniai tyrimai. 1994 m. Puodžių g. tarp pastatų 17 ir 20 buvo iškasta 22 ilgio trasa, kurioje vertingo archeologinio sluoksnio ir radinių neaptikta (*LIIR*, f. 1, 2603*)*. 1997 m. teritorijoje tarp Naujosios uosto, Gegužės ir M. Šerniaus g. buvo ištirta 10 šurfų (iš viso 40,8 m^2 plotas), kuriuose 1,44–1,9 m gylyje nuo dabartinio žemės paviršiaus fiksuotas XVIII a. antros pusės – XIX a. sluoksnis, viršuje padengtas supiltiniais sluoksniais su XVIII–XX a. archeologiniais radiniais (*LIIR,* f. 1, 2603). 1999 m. Uosto, Gegužės, Naujosios Uosto, Bokštų ir Puodžių g. rajone kasamoje 400 m ilgio tranšėjoje 80–90 cm gylyje buvo aptiktas XVIII a. pabaigos – XX a. kultūrinis sluoksnis (*LIIR*, f. 1, 3423).

2006 m. nuo M. Šerniaus g. 14 iki Puodžių g. 22 kastoje daugiau kaip 350 m ilgio tranšėjoje buvo užfiksuotos 7 sienų pjūvių atkarpos, kurių bendras pjūvių ilgis siekia 10 m. Nustatyta, kad M. Šerniaus g. iškastoje tranšėjoje pjūvių 1 ir 4 vietose yra sumaišytas kultūrinis sluoksnis, plytų mūro bei tašytų akmenų grindinio fragmentai, datuojami ne anksčiau kaip XIX a. antra puse.

Birželio mėnesį Žvejų g. – Turgaus aikštės rajone (**Žvejų g. 8 ir 8A**), maždaug 250 m ilgio tranšėjos vietoje buvo ištirti 9 2x2 m dydžio šurfai (iš viso 36 m^2 plotas). Tyrimais nustatyta, jog šurfuose 5 ir 6 (trasos atkarpoje nuo įvažiavimo į senąją prieplauką iki buvusių sandėlio Žvejų g. 8 P kampo) maždaug 1,6–1,9 m gylyje nuo esamo žemės paviršiaus aptiktas 30–40 cm storio kultūrinis sluoksnis, pagal archeologinius radinius datuojamas XVIII–XIX a. Šioje vietoje 2007 m. balandžio mėnesį archeologinių tyrimų metu ištirtas 70x2 m (140 m^2) plotas 1. Tyrimų vietoje, 1,4–1,9 m gylyje nuo dabartinio žemės paviršiaus aptiktas iki 40 cm storio XVIII–XIX a. kultūrinis sluoksnis. Sluoksnis, kaip teigia istoriniai šaltiniai ir kartografinė medžiaga, šioje miesto dalyje susiformavo XIX a. užpylus Klaipėdos pilį supusius gynybinius griovius. Perkasos 1 ŠR dalyje, kv. 17–24A–B 1,6–1,7 m gylyje nuo esamo žemės paviršiaus aptiktos pilį supusio įtvirtinimo liekanos – Š ravelino kampas. Ravelinas datuojamas XVII a. antra puse – XVIII a. Jis suformuotas iš lauko riedulių. Nuo 15x20 iki 40x70 cm dydžio akmenys sukrauti vienas ant kito viena linija. Akmenų krūsnis buvo maždaug 50 cm aukščio, 1,2–1,4 m pločio. Ravelino dalis, kurią kirto požeminės komunikacijos, po fiksacijos buvo išardyta. Likusi įtvirtinimo dalis buvo apipilta smėliu ir užversta žemėmis.

Rugsėjo mėnesį **Žvejų g. 24** vyko archeologiniai tyrimai. 2006 m. gegužės mėnesį vykdant Klaipėdos piliavietės teritorijos regeneravimo projektą, archeologinių žvalgomųjų ty-

rimų metu inžinerinių komunikacijų trasos vietoje ties rekonstruojamo pastato Žvejų g. 24 PV kampu viename iš šurfų buvo aptiktos iš smiltainio gabalų ir molinių plytų sumūryto rūsio liekanos (žr. p. 337). KPD Klaipėdos teritorinio padalinio nurodymu, inžinerinės trasos kasimo darbai buvo sustabdyti, rekomenduota archeologiniais tyrimais nustatyti rūsio archeologinę paminklosauginę vertę.

Archeologinių tyrimų metu visiškai atidengtos iš smiltainio luitų ir molinių plytų sumūryto rūsio liekanos, ištirtas 10x8 m dydžio (80 m^2) plotas. Nustatyta, kad atidengto rūsio dydis siekia 6x9 m, aukštis viduje – 1,6 m, rūsio skliauto storis – 25–30 cm. Mūras sumūrytas kalkių skiediniu iš rusvos ir pilkos spalvos plokščių smiltainio gabalų, kurių dydis svyruoja nuo 10x15 iki 25x30 cm. Smiltainio akmens, kuris yra nevietinės kilmės, pavyzdžiai paimti analizei. Daugelyje mūro vietų tarp smiltainio gabalų įmūrytos molinių plytų duženos. Rūsio sienos iš vidaus padengtos kalkių tinku. Įėjimo į rūsį būta iš V pusės. Šioje vietoje rūsio sienos mūrytos iš molinių plytų. Plytų dydis – 12x9x5 cm, jos sumūrytos kalkiniu skiediniu. Sprendžiant pagal molinių plytų liekanas, virš rūsio būta pastato.

Rūsio skliautas per visą jo perimetrą įlūžęs, įgriuvoms užtaisyti naudotas betonas, griuvenos, žemė. Siekiant užfiksuoti rūsio viduje esantį kultūrinį sluoksnį bei nustatyti objekto chronologiją rūsio V dalyje, įgriuvos vietoje iki rūsio grindų buvo padarytas 6 m ilgio ir 2 m pločio pjūvis. Rūsio vidus užpildytas pilkai rudos spalvos žeme su molinių plytų duženomis, geležinės armatūros gabalais, stiklinių butelių duženomis bei polietileninės plėvelės gabalais. Ties rūsio grindimis, maždaug 1,5 m gylyje nuo esamo žemės paviršiaus aptiktas 8–10 cm storio akmens anglies sluoksnis. Po juo 1,6–1,7 m gylyje atsidengė iš molio plytų sudėtos rūsio grindys.

Rūsyje ir aplink jį archeologinių radinių, padedančių tiksliau datuoti šį objektą, neaptikta. Rūsio grindys sudėtos iš vadinamųjų olandiškų plytų, kurios Klaipėdoje pasirodė jau XVII a. Jos laivais buvo plukdomos iš Olandijos ir XVIII–XIX a., dalis jų buvo gaminama vietoje. Remiantis šiuo faktų ir sugretinus jį su istoriniais duomenimis apie šios miesto dalies raidą, rūsys ir virš jo buvęs pastatas galėjo būti pastatyti XVIII / XIX a. sandūroje – XIX a. pirmoje pusėje.

FIELD EVALUATIONS IN KLAIPĖDA

In 2006 KU conducted evaluations in 8 Klaipėda Old Town locations. An undisturbed 18th–19th century cultural layer was discovered at a depth of from 45–50 cm to 1 m below the current surface of the ground under the pavement of Daržų St. The corner of Klaipėda castle's N ravelin, which was built of stone in the 2nd half of the 17th–18th century, was discovered at Žvejų St. 8 and 8A. A 1.6 m high 6x9 m basement dating to the 1st half of the 19th century was unearthed at Žvejų St. 24. 19th or even 20th century (Smiltynės St. 17) cultural layers were encountered at other locations.